

RAZGOVOR MIŠELA BITORA SA ŽORŽOM REJAROM

Ž. R. — Postoji jedna tema koju veoma često nalaze u vašim knjigama: ona koju bih nazvao, radi pojednostavljenja, temom o iskupljenju ili o nadoknadi uz pomoć Knjige. To je slučaj junaka iz **Preobražaja**, junaka iz **Upotrebe vremena**, kao i onoga iz **Stepena**. S druge strane, u vašim kritičkim esejima često ste podvlačili ulogu koju igra književnost u ravnoteži društva. Takođe, zapitao bih vas, pre svega, koju je **istinsku** ulogu odigrala za vas književnost? Da li je ona zaista bila onaj steznik koji vam je omogućio da se držite uspravno? I kako?

M. B. — Književnost je moj element; ja sam u njoj kao riba u vodi; što me ne sprečava da skočim u vazduh, da se zarijem u zemlju i čak da se igram sa vatrom.

— Veoma rano sam pripovedao, pisao.

— Bio sam svakako veoma krhk u početku, mek kao meduza; kao morski jež koji fiksira krečnjak iz svoje okoline da bi od njega sačinio svoj **omotač**; ja proždiram književnost koja, u mojem vremenu, lebdi u vazduhu, kako bih, malo-pomalo, pronašao sebi neki kostur; ja se uzgobljavam.

Ž. R. — Vaše knjige su često bile žestoko osporavane, naročito posle **Stepena**. Smatrate li ipak da su one mogle odigrati onu ulogu razotkrivanja, potom revolucije koju vi dodeljujete književnosti? Nije li potrebno da na izvestan način knjige budu prihvaćene?

M. B. — Upravo zbog toga što su osporavane, žestoko ili ne, one i mogu da odigraju tu ulogu razotkrivanja i, skromno, revolucija. Osporavanje je najbolje preuzimanje.

Ž. R. — Sećam se da ste mi jednom — ima nekoliko godina — rekli da se ne odričete nijedne od svojih ranijih knjiga, ali da nijednu od njih ne biste ponovo napisali. To je značilo, na izvestan način, reći da su ove knjige **zastarele** — makar na vašem intelektualnom smeru puta. Mislite li da ove zastarele knjige odgovaraju onome što mogu da **očekuju** mladi ljudi koji ih danas otkrivaju? Drugim rečima, ako vi danas ne biste više napisali **Milanski prolaz** ili **Upotrebu vremena**, ako ste usvojili, od tada, diskontinuirane oblike kao u **Mobilu** ili u **Mladom majmuna**, smatrate li da mladi ljudi mogu još uvek da nadu — izvan istorije književnosti — odgovore, podsticaje, u vašim prvim radovima? Jer, kako je to u **Svetu** napisao Rejmon Žan, koji je, kao profesor na Univerzitetu u Eksu, u dodiru sa studentima, začudili bismo mnogo mlade ljude govoreći im da je **Preobražaj**, koji oni smatraju za klasiku, mogao, pre deset godina, da važi kao revolucionaran.

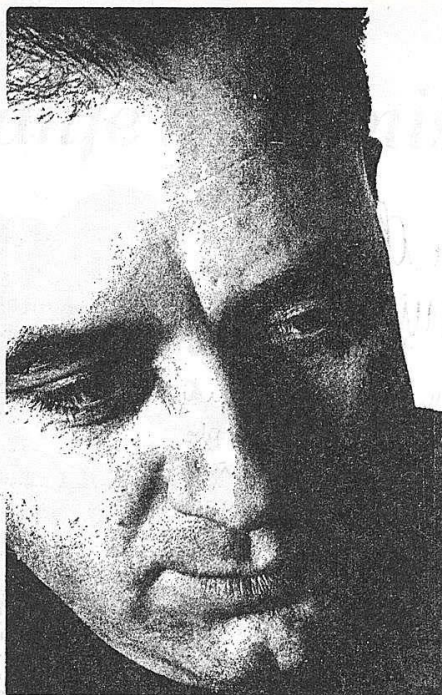
M. B. — Moje knjige su pitanja, mladi ljudi su upravo oni koji će mi priložiti odgovore. Oni mi govore da nalaze podsticaje u svim mojim knjigama. Za deset godina će studente mnogo da začude saopštavajući im da je **Mobil**, koji će oni smatrati kao nešto vrlo klasično, izazvao skandal kada se pojavio.

Ž. R. — Imate li utisak — ili dokaz — da ste u nekom predelu sveta shvaćeni bolje nego u samoj Francuskoj, u kojoj smo možda uzamčeni Kini, za sada, koliko ja znam, ali se nadam da nam sami prikrivaju ono što imaju zastarelo ili zabludelo?

M. B. — Imam čitaoce u čitavom svetu (ne u Kini, za sada, koliko ja znam, ali se nadam da će ovo uskoro doći), u Francuskoj kao i drugde, možda mnogobrojnije nego drugde, jer je u njoj ipak lakše pribaviti sebi knjige.

— Svakako, u savremenoj Francuskoj postoji uzamčavanje, drugde ima drugih prepreka; neki ih svuda pomalo savladavaju; ja sam im za ovo duboko zahvalan.

Ž. R. — **Portret umetnika kao mladoga majmuna** je uglavnom bio veoma dobro primljen. Možda zato što je nosio garantiju kulture koja umiruje. Drugim rečima: „Covek tako kultivisan i koji dozvoljava da se kultiviše ne ruga se sveću“. Što se mene tiče, nijedno vaše delo nije me više dekoncentrisalo. Svakako, može se ostati **unutar** dela, nižati u njemu, koristiti se njime, učinivši da deluju međusobno različiti elementi koji ga konstituišu. Ali svi ti hodnici, sve te pećine otvorene ka drugoj strani! Naročito alhemijski jezik, simbolika kamenja, mučimo se, kada znamo da ništa kod vas nije prepušteno slučaju, mučimo se da ih smatramo jedino za pesničke ukrase. U tom pogledu, priznajem vam, nisam u potpunosti pronikao tajne knjige.

M. B. — Bez sumnje, ni ja fakode. Da li ikada u potpunosti pronicemo tajne neke knjige? Pod uslovom da ih ona ima, da to zaista bude knjiga, nije li kritika neiscrpna?

— Kada govorim nekome o delu koje upravo stvaram, slika koja se najčešće vraća jeste: hteo bih da ostvarim neku vrstu kristala.

PORTRET UMETNIKA KAO MLADOGA MAJMUNA — Turba philosophorum

Sledio sam ih u njihovim šetnjama na izvesnom rastojanju, s poštovanjem, vrebajući, oprezan. Ovde ih je bilo samo nekoliko kojima sam se usudivao da pridem, kojima sam se ponekad usudivao da obratim, neredovan iskušenik nastira. Sav vazduh, koji su oni pokretali svojim učenim govorima ili čak svojim najbanalnijim učtivostima, izgledao mi je ispunjen ključevima i formulama koje sam se trudio da sakupim i uporedim.

Bilo je proleće, oskudica, olovno doba; bilo je, uglavnom, veoma hladno. Zamak je jedva bio namešten; u svakoj sobi poljska postelja sa slamnjačom i vojničkim pokrivačima, baštenska stolica na rasklapanje. Bilo je grejanja u čuvarskoj kući, malo više udobnosti za stare parove. Sastajali smo se za ručak koji nije bio skromniji od onoga na koji sam se već godinama bio navikao; a travnjaci, svuda okolo, bili su se preobrazili u veličanstvene livade, kao ja visoke, sa nekoliko drvoreda nepravilno potkresanih, kao od istraživača u nekoj divljoj savani.

Bilo je carstvo lepoga govora i učenog ispitivanja, polaganog primicanja i meditacije, bila je to sva veličanstvenost učenosti, sve provalije tražanja, oslobođene, konačno, od svih tralja školovanja. Ovde su učitelji bili pristupačni; bio je seminar neustrašivosti, pun vazdušne struje i blage ozbiljnosti, Telem siromaštva usred raskošnog drveća, uz šumorenje rata, Saturnova carevina prevorena u zlatno doba.

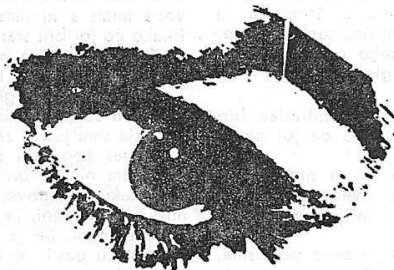
I svi oni koji su bili ovde, čak i najmladi, samom činjenicom da su se nalazili ovde, činjenicom da su bili izabrani da uđu u ovo vozilo koje je imalo izgled tako prosečnog vozila (iako je, u to vreme, obično, ne vojno nemačko, potom ne vojno francusko ili savezničko vozilo, na ulicama Pariza, već bilo izvanredna stvar), to vozilo, za koje nijedan od mojih drugova iz Luja Velikog, potom sa Sorbone, ako je bilo prošlo u tom trenutku, ne bi bio mogao da zamisli šta je sadržavalo, čega je ono bilo pred-soblje, svi, činjenicom da su dolazili u ovu hladnoću, na ove postelje, svi, uprkos sirovosti, neotesanosti ili uobraženosti, o čemu su mogli da svedoče u izvesnim pogledima, morali su biti, makar na jednom području, „poznavaoći“.

Nije postojao niko izuzev mene, ovde, koji nije bio ništa, nije znao ništa, nije mogao bilo koga ni u čemu da pouči, koji se koristio izvanrednom milošću koju, svakako, nisam želeo da propuštam, ja, i možda nekoliko od onih mojih godina, ali, što se ticalo ovih, ja u to nikako nisam bio siguran; oni su mi izgledali tako govorljiviji: oni su bili znalci makar u okret-nosti, u hitrini odgovora. U njihovim očima, kroz njihovu mladost, ja sam čitao godine, godine, čitav jedan život učenja, samoće i saradnje sa ostalim mladim blistavim starcima, ostalim mladim pustinjacima usred grada, usred gimnazije, usred Filozofskog fakulteta, usred Sorbone takođe, ali na drugim predavanjima, drugi mladi umetnici, čudaci, pobednici nisam znao kojih natečaja, zadivljenost, nada, gotovo zavist svojih profesora.

Oni su govorili, oni su se smejali, a ja sam se mešao s njima, njihova grupa je bila ona kojoj sam, prema drugima, zasluživao da pripadam, i oni su me prihvatili, oni su me podnosili. Svakako, ja nisam bio jedan od njih, ali im nisam dosadivao; i često nisam razumevao razlog njihovog smejanja, često su njihove reči za mene bile potpuno nejasne, a neke od njihovih reči bacale su me u časove razmišljanja i smetenosti. Bio sam brat-laik, bio sam majmun.

Ovde sam se susreo bio s doktorom H., poznavaoem prividenja.

mišel
bitor

njim
samim

Snovi igraju u Bodlerovom delu značajnu ulogu, ali ovaj je jedini čiji poznamo datum, jedini, premda onome što znamo, koji je on zapisao tako, neposredno posle svog buđenja.

Kakav dokument da nas odvede usred onoga što se odigravalo i snovalo tada u njemu, da nas pouči o izvesnim aspektima ovog dela koje nas se toliko tiče, da nam pomogne da rešimo one od njegovih protivrečnosti koje nas još uvek razdiru!

Divim se, naime, veoma često naivnosti komentatora koji, uglavnom, hoće da nam preuveličaju važnost neobjavljenih dela koja nam razotkrivaju. Konstatujući velike razlike između mišljenja izraženih od pesnika u njegovim publikacijama i onih sa kojima nas upoznaju neka od njegovih pisama, u onome što se tiče Viktora Igoa, na primer, oni ga sasvim jednostavno proglašavaju, ne zapitavši se detaljnije za iskrenog u ovima, za lažnog, prepredenog u onima, što bi njega, svakako, u najvećoj meri bilo naljutilo.

Kako možemo, ako smo se i sami, ponekad, ozbiljno okrnuli o pisanje, postaviti na istu ravninu one rečenice brižljivo odmerene, nekoliko puta ispravljene, kako bi konačno, posle čitavog ovog napora, dostigle neku pravilnost ili pravednost, onu „iskrenost“ bolno, mučno postignutu, ono javno priznanje kojim se angažujemo, i one druge rečenice, brzo bačene na neku hartiju, koje sami, kao bismo sprečili sebe da ih ponovo čitamo, brzo nosimo na poštu, namenjene da proizvedu neki efekat nekoga dana, na neku osobu, i za koje se veoma često nadamo, za koje veoma često uspevamo da se uverimo da ih je čak i ta osoba, nekoliko dana kasnije, zaboravila, laži, ako su ovo laži, gluposti ponekad, nepravednosti za koje mislimo da neće otići dalje,

ili, sasvim jednostavno, iz nezadovoljstva, da bismo se, oređeno, u poljui osvetili za divljenje koje osećamo, za muku koju smo imali da ga iskažemo, za činjenicu da smo, kako bismo ga saopštili, morali da prečujemo izvestan broj ograda koje se ponovo javljaju u intimnosti, sa mržnjom, ali koje nikada ne bismo štampali.

Zaista, okriviti Bodlera za neiskrenost u njegovoj korespondenciji, samo je preterano lako i, u nekoliko pokušaja, uzaludno; on to nije činio radi nas, i njegovi nedostaci su, kad se sve uzme u obzir, jedino nalčiđe, otkupnina za onaj izvanredni napor mentalne čestitosti koju predstavlja čitavo njegovo delo, usred pomrčine i nereda.

Kao što je on govorio o Pou: „deo onoga što čini danas naše uživanje jeste ono što ga je ubilo“, deo onoga što čini danas našu svest jeste ono što je njega zaslepilo.

Ova konkretna njega samoga, ako je postavila tako brzo na neko tako sigurno mesto, to je, iako, da bi je zaštitilo od svih svojih sopstvenih slabosti.

VAZDUŠNA MREŽA

Oblaci.

Oblačine.

Mrkla noć.

Gorčina mrka.

Noć dodiruje.

Kiša se sručuje.

Pena zapeni.

Hridina mračna.

Spavaj, uslavaj.

S časa na čas.

Bliska zemlja.

Blista u noći.

Bliska svetla.

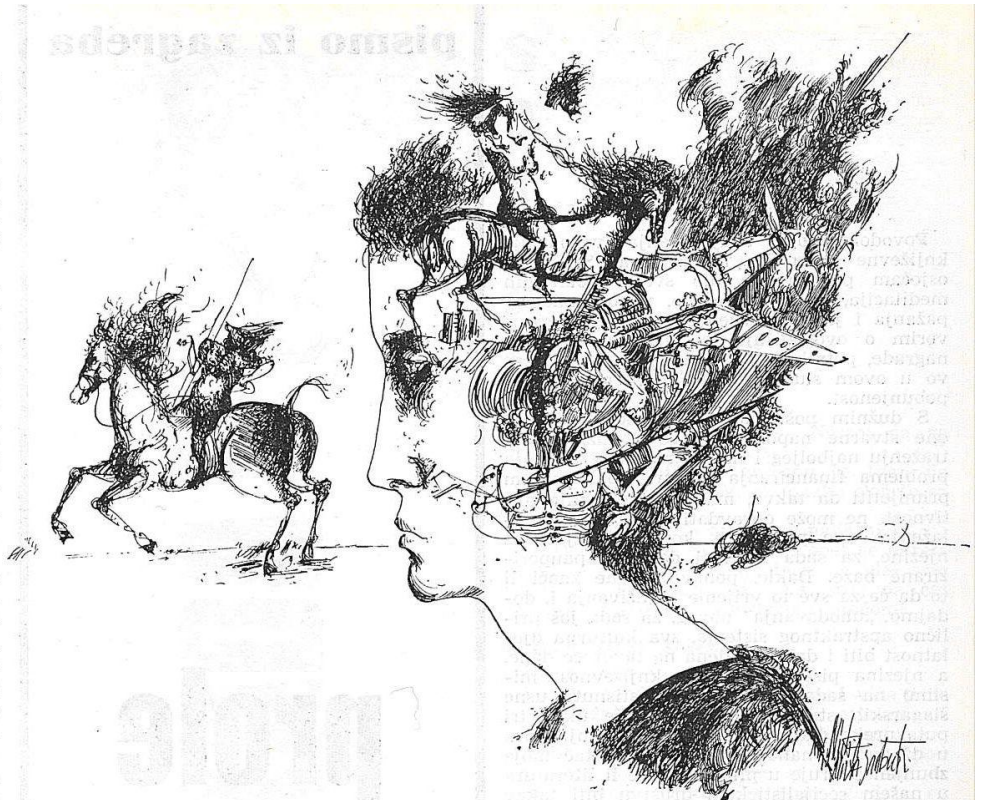
Mi u maglinama.

Kao spavači, u spavajućim mrklinama.

U zaspalim oblačinama.

Plivači.

Približavamo se noći Orlija.

OPIS SVETOG MARKA — Fasada

Ah! — Gondola, gondola! — Oh! — Grazie!
— Svakako je potrebno da joj odnesem neki veoma lep poklon iz Venecije; mislite li da će joj ogrlica kao ova pričiniti zadovoljstvo! — Ali da, to je on! To je zaista on! Nesumnjivo, ovde se sa svima susrećemo! — Konobar! Konobar! Cameriere! Malo leda, molim vas! — A vi, gde ste se vi nastanili? Niste imali suviše poteškoće! — Ah! — Gospodine! Gospodine! Da li biste hteli jednu lepu fotografiju! — Našli smo sobu u hotelu Goricija.

Ljudi pod arkadama, ljudi koji gledaju izloge, koji se osvrću, oklevaju, posmatraju, koji se vraćaju, prelaze iz senke na sunce, u senku na sunce u senku; sveište pantalone muškaraca, sveže haljine žena, naočare crne ili plave, okrugle, pravougaone, krila leptirova, pozlaćene, obložene lažnim dragim kamenjem, šeširi, marame, dekolte, belilo i rumenilo.

Nekoliko stubova naslućenih između dva prsta one ruke sa noktima koji svetlucaju.

Ljudi koji sede za stolovima kafana, slušajući valcere i tangoe koji se podudaraju kod različitih orkestrara, razvijajući svoje novine na svim jezicima, naginjući se da napišu svoje razglednice, da ponovo napune svoje fotografske aparate, mešajući šećer u svojoj šolji, oslobađajući svoju slamku iz njene navlake od papira, listajući svoje vodiče, brojeći svoje lire, posmatrajući jedni druge, prizor jedni za druge, gledajući jedne preko ramena drugih.

Jedna kupola koja se pojavljuje između dve čaše voćnog soka.

Ljudi koji klize kao talas, grupe koje se sačinjavaju i račinjavaju, najužurbaniji krčeći sebi put između drugih, umorni tražeći neko mesto, sručujući se, brišući se, hladeći se, opuštajući se, smešći se, pružajući svoje noge, jurišajući da stegnu ruku nekom starom poznaniku, pozivajući ga, nagoneći ga da procenjuje njihove kupovine i njihova otkrića.

Marmor svega ovoga, šumor koraka, udari instrumenata kada ne sviraju, udaljena buka vode i brodovlja, zveckanje čaša, lepršanje zastava, šuštanje tkanina, škripanje stolica i stolova koje vuku po pločicama.

Između dva krila golubova u letu, jedan toranj od olova i zlata.

REČENICE

„Poezija nije luksuz, slikarstvo nije luksuz. Ne, muzika nije razonoda besposličara, „amatera“, izbijte to sebi iz glave. Muzika je neophodna našem životu, životu svih, i nikada nismo toliko osećali potrebu za njom.“
(Muzika, realistička umetnost)

„U početku književne invencije postoji neka mučnina, postoji neka pomrčina, postoji nešto što ne razumemo, postoji negodovanje...“
(Razgovori)

„Za mene, pisanje, čin pisanja, na izvesnoj razini, jeste pozitivan ekvivalent samoubistva, što znači da postoji tesna povezanost između smrti i inspiracije.“
(Razgovori)

„Počev od izvesnog stepena refleksije, realizam, formalizam i simbolizam u romanu javljaju se kao neodvojivo jedinstvo“.
(Roman kao traganje)

„... Kada razmislim o knjigama koje sam već napisao, imam utisak da su one gotovo sve podjednake“.
(Razgovori)

„Trudim se da iskoristim reči u njihovoj totalnosti. To je, ako hoćete, pesničko traganje; ja perem, ja hoću da operem reči od njihova prašine, ja hoću da operem reči od njihova pre-maza i njihove pohabanosti“.
(Razgovori)

„Istinska tema knjige, to je stvarnost takva kakva se kazuje i takva kakva se zaboravlja“.
(Razgovori)

„Kritička aktivnost se sastoji u tome da posmatra dela kao nedovršena, pesnička aktivnost, „inspiracija“, izražava i samu stvarnost kao nedovršenu“.
(Kritika i invencija)

Preveli i priredili:
Gordana STOJKOVIĆ-BADNJAREVIĆ
i **Aleksandar BADNJAREVIĆ**